

กลยุทธ์การสื่อสาร (Communication Strategies) กับการสอนภาษาต่างประเทศ

ญาณิสา บุรณะชัยทวี

Abstract

Communication strategies come in hand when learners' communication competence in the target language is insufficient. This article examines various definitions of communication strategies and how they can be used effectively in order to improve students' communicative competence. It also presents methods teachers can carry out in practice for the training of communication strategies. The Bottom-Up Approach is applied to show how such training can fit in classroom teaching.

บทนำ

เป้าหมายสูงสุดของการสอนภาษาคือ การพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร (Communicative competence) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพสูงสุดในด้านการสื่อสารด้วยภาษาเป้าหมายในสถานการณ์จริง การสื่อสารจะประสบความสำเร็จ เมื่อผู้เรียนสามารถสื่อสารข้อมูลที่ต้องการและทำให้คู่สนทนาเข้าใจตรงกับที่ตนเองต้องการ คาเนล (Canale, 1983) กล่าวว่าในการสื่อสารผู้เรียนจะต้องมีความสามารถหลายด้าน ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถด้านไวยากรณ์ (Grammatical competence) หมายถึง ความเข้าใจและความสามารถในการใช้ความรู้ด้านกฎเกณฑ์ไวยากรณ์ต่างๆ ของภาษาเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง
2. ความสามารถด้านภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistic competence) หมายถึง ความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ในบริบทสังคม
3. ความสามารถด้านวาทกรรม (Discourse competence) หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมโยงโครงสร้างไวยากรณ์ต่างๆ ของภาษา (Grammatical form) เข้ากับความหมาย (Meaning) ในการพูดหรือการเขียนตามรูปแบบ และสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป

4. ความสามารถด้านกลวิธี (Strategic competence) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ กลวิธีการสื่อสารต่าง ๆ เช่น การถอดความ (Paraphrase) การพูดอ้อม (Circumlocution) การแปล การใช้คำใกล้เคียง (Approximation), การใช้ท่าทาง (Mime)

ความสามารถด้านกลวิธีเป็นสิ่งผู้เรียนใช้เมื่อประสบปัญหาขณะสื่อสาร หรือเพื่อชดเชยข้อจำกัดหรือ ความไม่สมบูรณ์ของความรู้ทางภาษา นอกจากนั้น ปัญหาการสื่อสารอาจจะเกิดจากการถูกรบกวนจากปัจจัยอื่นๆ เช่น ความเหนื่อยล้า หรือการขาดสมาธิ ทาโรน และยูล (Tarone; & Yule. 1989) เชื่อว่าความสามารถด้านกลวิธี ยังหมายรวมถึง ความสามารถในการเลือกวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสาร และประสิทธิภาพของความ สามารถด้านกลวิธี ไม่ได้วัดจากระดับของความถูกต้องของภาษาที่ใช้ หากวัดจากระดับความสำเร็จหรือ ประสิทธิภาพของการสื่อสาร (The ability to select an effective means of performing a communicative act... strategic competence is gauged, not by degree of correctness....but rather by degree of success, or effectiveness.)

นอกจากนี้ ทาโรน และยูล (Tarone; & Yule. 1989) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงความสามารถอีก 2 ด้าน ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านกลวิธี นั่นคือ

1. ความสามารถโดยรวมของผู้เรียนในการส่งผ่านข้อมูลให้กับคู่สนทนา หรือการตีความข้อมูลที่ได้รับ (The overall skill of a learner in successfully transmitting information to a learner, or interpreting information transmitted)

2. ความสามารถในการใช้กลวิธีการสื่อสารเมื่อประสบปัญหาในกระบวนการส่งผ่านข้อมูล (The use of communication strategies by a speaker or listener when problems arise in the process of transmitting information)

ความหมายของกลวิธีการสื่อสาร (Definitions of Communication strategies)

การศึกษาเรื่องกลวิธีการสื่อสารมีการดำเนินการอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมากกว่า 30 ปีแล้ว ทั้งใน หมู่ภาษาศาสตร์และนักวิชาการที่สนใจด้านการเรียนภาษาที่สอง ความเป็นมาของความสนใจเรื่องกลวิธีการ สื่อสารมีที่มาจากบทความซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี 1972 ในวารสาร IRAL¹ เรื่อง “Interlanguage” ของ เซลิงเคอร์

1 International Review of Applied Linguistics Vol.10, 209-241

(Selinker. 1972) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาของผู้เรียนภาษาที่สองที่เรียกว่า ‘ภาษาระหว่างกลาง’ (Interlanguage)¹ เซลิงเคอร์อธิบายว่าเมื่อผู้เรียนภาษาที่สองประสบปัญหาด้านภาษา ผู้เรียนจะแสวงหากลวิธี (Strategy) เพื่อสร้างความเข้าใจให้คู่สนทนาหรือเพื่อโต้ตอบในการสนทนา โดยใช้วิธีการต่างๆ 5 วิธี และกลวิธีการสื่อสารก็เป็นหนึ่งในวิธีการที่เสนอ กลวิธีทั้ง 5 วิธี ได้แก่ 1. การถ่ายโอนภาษาแม่ (Language transfer) 2. การสรุปเกินการ (Overgeneralization) 3. การถ่ายโอนจากการเรียน (Transfer of training) 4. กลวิธีการเรียนภาษาที่สอง (Strategies of second language learning) 5. การวิธีการสื่อสาร (Strategies of second language communication) บทความของเซลิงเคอร์ได้จุดประกายความสนใจให้นักวิชาการเริ่มหันมาสนใจศึกษาเรื่องกลวิธีการสื่อสารกับการเรียนภาษากันมากขึ้น โดยนักวิชาการเหล่านี้ต่างให้คำนิยาม คำจำกัดความ หรือความหมายของกลวิธีการสื่อสารไว้อย่างหลากหลายตามแนวคิดหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ ดังต่อไปนี้

1. กลวิธีการสื่อสารเป็นกลวิธีที่ผู้เรียนใช้เพื่อเชื่อมโยงศักยภาพทางภาษาของตนเองกับภาษาเป้าหมายและศักยภาพทางภาษาของคู่สนทนา (Learner’s attempt to bridge the gap between their linguistic competence in the target language and that of the target language interlocutors) (Tarone. 1981: 288)

2. กลวิธีการสื่อสารจะเป็นแผนการที่ผู้เรียนตั้งใจใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการไปสู่เป้าหมายการสื่อสาร (Communication strategies are potentially conscious plans for solving what to an individual presents itself as a problem in reaching a particular communicative goal) (Faerch; & Kasper. 1983: 36)²

3. กลวิธีการสื่อสารจะเป็นเทคนิคที่ผู้เรียนใช้เพื่อเผชิญกับปัญหาในการสื่อสารอันเนื่องมาจากความสามารถในภาษาที่สองยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ (Communication strategies, i.e., techniques of coping with difficulties in communicating in an imperfectly known second language) (Stern. 1983: 411)

4. กลวิธีการสื่อสารเป็นความพยายามของผู้เรียนที่จัดการกับข้อจำกัดทางภาษาในการสื่อสาร หากเราเชื่อว่าการเรียนเป็นผลจากการฝึก กลวิธีนี้ก็น่าจะเป็นกลวิธีการเรียน (...all attempts to manipulate a limited linguistic system in order to promote communication. Should learning result from the exercise, the strategy has also functioned as a learning strategy...) (Bialystok. 1983: 102-103)

¹ภาษาระหว่างกลาง (Interlanguage) คือระบบภาษาที่ผู้เรียนภาษาที่สองพัฒนาขึ้นมาเองจากภาษาที่หนึ่งและภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ โดยระบบนี้จะไม่เหมือนทั้งภาษาที่หนึ่งและภาษาที่สอง และในระหว่างนี้ข้อผิดพลาดอาจเกิดขึ้นได้

²งานของ แฟร์ช และแคสเปอร์ (Faerch; & Kasper) ศึกษาโดยมุ่งศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้เรียน

5. กลวิธีการชดเชย¹ เป็นกลวิธีที่ผู้ใช้ภาษาใช้เมื่อประสบปัญหาว่าไม่มีข้อมูลภาษาเพียงพอที่จะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในการสื่อความหมายที่ตนเองต้องการ (Compensatory strategies are strategies which a language user employs in order to achieve his intended meaning on becoming aware of problems arising during the planning phase of an utterance due to his own linguistic shortcomings) (Poulisse. 1990: 88)

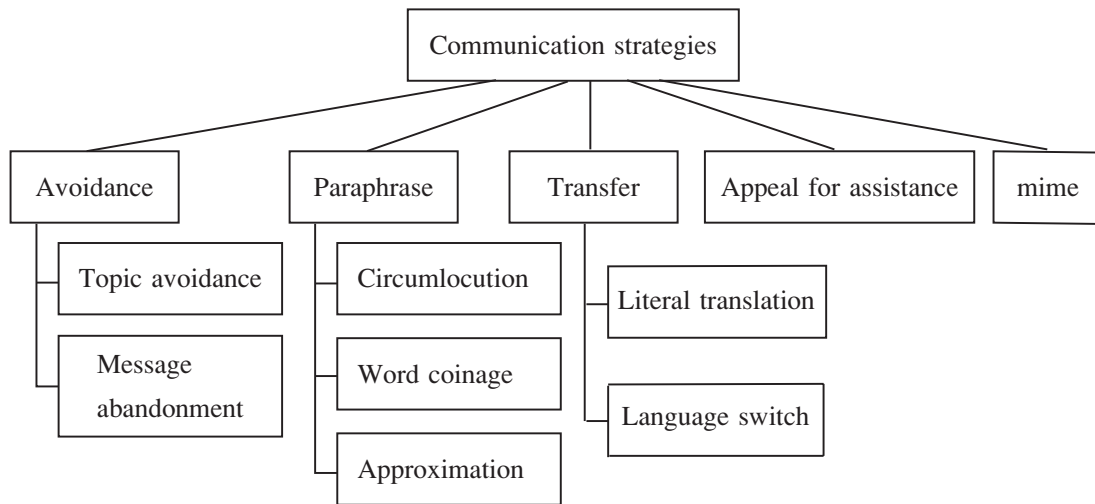
6. กลวิธีการสื่อสารเป็นกลวิธีที่ผู้ใช้ภาษาจงใจใช้ทั้งวจนและอวจนภาษาเพื่อการสื่อสารความคิดเมื่อไม่สามารถหาคำที่ถูกต้องในขณะสื่อสารได้ (The conscious employment by verbal or non-verbal mechanisms for communicating an idea when precise linguistic forms are for some reasons not available to the learner at that point in communication) (Brown. 1987: 180)

จากคำจำกัดความของกลวิธีการสื่อสารที่หลากหลายดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เราสามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนภาษาจะใช้กลวิธีการสื่อสารเมื่อประสบปัญหาในการสื่อสาร(Problematicity)โดยกลวิธีเหล่านี้จะถูกนำมาใช้อย่างรู้ตัว (Consciously) และวัตถุประสงค์หลักในการใช้ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร โดยผู้เรียนจะใช้ทั้งวจนและอวจนภาษาในการสื่อข้อมูลของตนไปยังผู้รับสาร ทั้งนี้เพื่อชดเชย (Compensate) ความบกพร่องทางภาษาที่ตนเองประสบขณะสื่อสาร อย่างไรก็ตามทาโรน และยูล (Tarone; & Yule. 1989) เสนอเพิ่มเติมว่าเราไม่ควรยึดติดว่า กลวิธีการสื่อสารต้องเกิดปัญหาเท่านั้น แต่ควรทราบว่ากลวิธีการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อข้อความไปยังผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแบ่งประเภทของกลวิธีการสื่อสาร (Taxonomy of Communication Strategies)

นักวิชาการต่างก็พยายามที่จัดประเภทของกลวิธีการสื่อสารอย่างต่อเนื่องตลอดมา ในที่นี้จะขอเสนอการจัดประเภทที่ได้รับความนิยม โดยเริ่มจากงานของ ทาโรน (Tarone. 1983: 62-63) ซึ่งเป็นการจัดอย่างง่ายและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจนถึงทุกวันนี้ ดังนี้

¹พอลลิส (Poulisse) จัดให้เป็นส่วนหนึ่งของ กลวิธีการสื่อสาร

ภาพประกอบ : ปรับจาก Tarone's Taxonomy of Communication Strategies (Tarone. 1983: 62 - 63)

ทาโรนแบ่งกลวิธีที่ใช้ในการสื่อสารออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. กลวิธีหลีกเลี่ยง (Strategies of avoidance) เป็นกลวิธีที่ผู้เรียนใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา ซึ่งจะพบได้ในสองลักษณะดังนี้

- การเลี่ยงหัวข้อสนทนา (Topic avoidance) เป็นการเลี่ยงที่จะพูดในหัวเรื่องที่ตั้งใจจะพูด ทั้งนี้เพราะผู้เรียนรู้สึกว่าคุณมีความรู้ในภาษาที่ต้องการจะพูดไม่เพียงพอ ทาโรน (Tarone. 1983: 61-74) ยังขยายความเพิ่มว่า การเลี่ยงหัวเรื่องนั้นทำได้โดยการเปลี่ยนหัวเรื่อง (Topic change) ไปพูดเรื่องอื่น หรือโดยที่ไม่พูดอะไรเลย

- การละข้อความ (Message abandonment) บางครั้งเมื่อผู้เรียนเริ่มการสนทนาแล้วกลับหยุดการสนทนามากลางคัน เนื่องจากผู้เรียนพบว่าตนเองประสบปัญหาบางประการในการใช้ภาษาเป้าหมาย จึงหยุดการพูดลงกลางประโยค โดยไม่ได้แสดงว่าต้องการความช่วยเหลือ หรือไม่ได้แสดงความพยายามใดๆ ที่จะทำให้การสนทนาดำเนินไปตามเป้าหมายของตน

2. กลวิธีการถอดความ (Strategies of paraphrasing) หมายถึง การที่ผู้เรียนใช้คำหรือโครงสร้างที่มีความหมายใกล้เคียงกัน มาแทนที่คำศัพท์หรือโครงสร้างที่ตนเองไม่ทราบหรือไม่แน่ใจว่าจะใช้ได้อย่างถูกต้อง กลวิธีถอดความประกอบด้วยกลวิธีย่อย ดังนี้

- การใช้คำใกล้เคียง (Approximation) เป็นวิธีการเลือกคำหรือโครงสร้างที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาแทนที่คำหรือโครงสร้างที่ต้องการจะสื่อความหมาย สิ่งที่น่ามาแทนนั้นจะมีรรถลักษณะ (Semantic feature) ที่ร่วมกันกับคำหรือโครงสร้างที่ถูกแทนที่ เช่น ใช้คำว่า “desk” แทนคำว่า “armchair” เป็นต้น

- การสร้างคำใหม่ (Word coinage) เป็นวิธีที่ผู้เรียนสร้างคำขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สื่อความหมายตามที่ตนเองต้องการ เช่น ใช้คำว่า “Airball” แทน “Balloon” เป็นต้น

- การพูดอ้อม (Circumlocution) เป็นวิธีที่ผู้เรียนพยายามอธิบายถึงลักษณะของสิ่งต่างๆ ที่ต้องการสื่อด้วยการใช้คำศัพท์ ซ้ำความ หรือโครงสร้างที่ซ้ำๆกัน (Repetition) เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันทั้งผู้พูดและผู้ฟังและทำให้การสื่อสารดำเนินต่อไปได้ด้วยดี เช่น เมื่อผู้เรียนไม่ทราบคำว่า glove ก็พยายามให้คำอธิบายว่า “The color is, uh, dark, and, uh...the size is just uh, uh, as a hand ... it is made of uh, la, leather.”

3. กลวิธีการถ่ายโอนภาษา (Language transfer) เป็นวิธีที่ผู้เรียนยืมโครงสร้าง การเรียงลำดับคำ จากภาษาแม่ (Strategy of borrowing) มาใช้ ดังนี้

- การแปลตรงตัว (Literal translation) เป็นการที่ผู้เรียนแปลคำศัพท์คำต่อคำโดยเทียบกับภาษาแม่ เช่น “Make the door shut.” แทน “Shut the door” เป็นต้น

- การสลับภาษา (Language Switch) เมื่อผู้เรียนไม่ทราบศัพท์ หรือเมื่อไม่ทราบว่า จะเลือกศัพท์ใดดีจึงใช้คำในภาษาแม่มาแทน เช่น ใช้คำว่า “Balon” แทน “Balloon” เป็นต้น

4. กลวิธีการขอความช่วยเหลือ (Strategy of appealing for assistance) เป็นกลวิธีที่ผู้เรียนใช้ในการขอความช่วยเหลือจากคู่สนทนาด้วยการถามคำศัพท์ที่ตนเองไม่ทราบจากคู่สนทนา เช่น “What is this? หรือ “How do you call this?” เป็นต้น

5. กลวิธีการสื่อสารด้วยท่าทาง (Mime) เป็นกลวิธีที่ผู้เรียนสื่อสารโดยใช้วัจนภาษา (Nonverbal Communication) เพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) การสบตา (Eye) การเคลื่อนไหวศีรษะ มือ หรือร่างกาย (Gesture) เช่น การใช้มือ การยกไหล่ การเลิกคิ้ว การพยักหน้า เป็นต้น

นอกเหนือจากทาร์โนยังมีนักวิชาการด้านกลวิธีการสื่อสารที่ได้รับความนิยมอีกคนคือคอร์ดเดอร์ (Corder. 1986: 103-106) ซึ่งแบ่งกลวิธีในการสื่อสารออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลวิธีการปรับข้อมูล (Message adjustment strategies) เป็นกลวิธีการเลี่ยงความเสี่ยง (Risk-avoidance) ด้วยกลวิธีต่างๆ เช่น การเลี่ยงหัวข้อ (Topic avoidance) การเลี่ยงความหมาย (Semantic avoidance) การย่อข้อมูล (Message reduction)

2. กลวิธีในการขยายข้อมูล (Resource expansion strategies) เป็นการที่ผู้พูดยอมเสี่ยงต่อความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้นในการสื่อสาร โดยใช้กลวิธีต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน กลวิธีการเสี่ยงที่ชัดเจนที่สุด คือ กลวิธีการยืมจากคำภาษาแม่ด้วยการสลับภาษา หรือการใช้ประโยคที่มีความหมายเหมือน/ใกล้เคียงกัน หรือ โดยการพูดอ้อม

งานของนักวิชาการซึ่งมีมุมมองแตกต่างไปจากคนอื่น คือ งานของแฟร์ช และแคสเปอร์ (Faerch; & Kasper. 1983: 36-37) ที่มุ่งศึกษากระบวนการทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นขณะผู้เรียนใช้กลวิธีในการสื่อสาร งานของทั้งสองคนเป็นงานที่ได้รับความนิยมมากเช่นกันเนื่องจากการบูรณาการความรู้ทางด้านจิตวิทยากับการสอนภาษา หมายความว่าเขาไม่ได้มุ่งที่กลวิธีการสื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสนใจในสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนด้วย กลวิธีการสื่อสารของแฟร์ช และแคสเปอร์ แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ 2 ประเภท ดังนี้

1. กลวิธีการลด (Reduction strategy) เป็นพฤติกรรมที่ผู้ใช้ภาษาใช้ในการเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงปัญหา (Avoidance behaviour) เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาในการสื่อสารก็จะหนีปัญหาโดยการเปลี่ยนเป้าหมายในการสื่อสาร กลวิธีต่างๆที่ผู้เรียนใช้ได้แก่ การเลี่ยงหัวข้อ (Topic avoidance) การละข้อความ (Message abandonment) หรือการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียง (Meaning replacement)

2. กลวิธีสู่ความสำเร็จ (Achievement strategies) เป็นความพยายามและความมุ่งมั่นของผู้เรียนที่จะไปสู่ความสำเร็จ (Achievement behaviour) โดยการหาทางแก้ไขปัญหาการสื่อสารที่ประสบอยู่ ด้วยการหาแหล่งข้อมูลเพิ่ม (Expanding communicative resources) หรือโดยใช้กลวิธีการทดแทนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสลับภาษา การเปลี่ยนจากใช้ภาษาเป้าหมายเป็นภาษาแม่

การแบ่งประเภทกลวิธีการสื่อสารที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งคือ งานของดอนเย่ (Dörnyei. 1995: 55-85) ที่เพิ่มเติมกลวิธีการสื่อสารบางประการที่ยังไม่มีการกล่าวถึงก่อนหน้านี้ ดอนเย่แบ่งประเภทกลวิธีการสื่อสารออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. กลยุทธ์การเลี่ยง (Avoidance strategies) กลยุทธ์ที่ใช้ได้แก่ การเลี่ยงหัวข้อสนทนา การละข้อความ
2. กลยุทธ์การชดเชย(Compensatory strategies) กลยุทธ์ที่ใช้ได้แก่ การพูดอ้อม การใช้คำใกล้เคียง การสร้างคำใหม่ การสลับภาษา การใช้ท่าทาง การขอความช่วยเหลือ การแปลตรงตัว และมีส่วนกลยุทธ์ที่เพิ่มขึ้นมาคือ
 - การใช้สำเนียงต่างชาติ (Foreignizing) เป็นกลยุทธ์ที่เกิดเมื่อผู้เรียนไม่ทราบคำศัพท์แล้วนำคำศัพท์จากภาษาแม่มาใช้แต่มีการปรับวิธีการออกเสียงให้เหมือนคำในภาษาเป้าหมาย
 - การใช้คำทั่วไป (Use of all purpose words) ผู้เรียนจะใช้คำกลางๆ เพื่อแทนคำที่ตนเองไม่ทราบ เช่น ใช้คำว่า thing หรือ stuff แทน ชื่อสิ่งของ ใช้ make หรือ do แทนคำกริยา
3. กลยุทธ์การหยุดชั่วขณะ(Stalling strategies) เมื่อผู้เรียนต้องการเวลาในการคิด จะสื่อสารออกมาในรูปของการใช้คำหรือเสียงที่จะทำให้ผู้ฟังรู้ว่าเขาขอเวลาคิดสักครู่ (Use of fillers/hesitation devices) เช่น um, mm, Well, now let me see, you know, etc.

จะเห็นได้ว่า การแบ่งประเภทกลยุทธ์การสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้นมีแนวคิดที่คล้ายกันส่วนใหญ่ หากเพียง แต่ชื่อที่ใช้เรียกต่างกันไปเท่านั้น โดยการแบ่งประเภทกลยุทธ์การสื่อสารของ คอร์ดเดอร์ จะคล้ายกับการแบ่งของ แฟร์ช และแคสเปอร์ ที่ต่างก็มุ่งประเด็นว่าเมื่อเกิดปัญหาการสื่อสารผู้เรียนตัดสินใจจะดำรงการสื่อสารด้วยการเลี่ยงโดยมุ่งที่ความสำเร็จในการสื่อสาร หรือใช้การเลี่ยงที่จะสื่อสารด้วยภาษาเป้าหมายเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่กำลังประสบอยู่

กลยุทธ์การสื่อสารกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ผู้เรียนจะใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหาที่พบขณะใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารด้วยภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เมื่อประสบปัญหาการสื่อสารที่เกิดจากความบกพร่องทางภาษาหรือความสามารถทางภาษาไม่เพียงพอ ผู้เรียนจะพยายามแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การหลีกเลี่ยง การพูดอ้อม การใช้วิธีถามคู่สนทนา หรือ แม้แต่การใช้ภาษาท่าทางเพื่อสื่อข้อมูลที่ต้องการ ปรากฏการณ์ทางภาษาเช่นนี้เป็นสิ่งปกติที่เราสามารถพบได้เสมอๆ แม้แต่ในขณะที่เราสื่อสารด้วยภาษาที่หนึ่ง เช่น เราอาจจะพบว่าบางครั้งเราก็ไม่สามารถนึกถึงคำศัพท์ หรือชื่อสิ่งของที่ต้องการจะสื่อสารได้ เราก็มักจะแก้ปัญหานี้โดยการอธิบาย หรือใช้ท่าทางประกอบเพื่อสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจว่าเราต้องการอะไร กรณีตัวอย่างเช่น เราทราบว่าเมื่ออุปกรณ์

ใหม่สำหรับเก็บข้อมูลแทนแผ่นดิสเก็ต (USB) แต่เราไม่ทราบว่ามันเรียกว่าอะไร เราอาจใช้วิธีการที่หลากหลายในการได้มาซึ่งชื่อของอุปกรณ์นั้น เช่น ใช้การอธิบายกับพนักงานขายว่าเราต้องการอุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีขนาดเล็กง่ายต่อการพกพา หรืออาจใช้คำพูดประกอบท่าทาง หรือถามพนักงานขายตรงๆ ว่าอุปกรณ์เล็กๆ ที่ใช้บันทึกข้อมูลจากคอมพิวเตอร์เรียกว่าอะไร แต่หากสถานการณ์เช่นนี้เกิดกับการใช้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ความยุ่งยากจะมีมากขึ้นเนื่องจากผู้เรียนอาจมีความสามารถทางภาษาไม่เพียงพอต่อการอธิบายเพื่อสื่อความต้องการจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าผู้เรียนภาษาต่างประเทศจะอย่างไรในสถานการณ์เช่นนี้ ดังนั้นครูผู้สอนภาษาทั้งภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศจึงมีหน้าที่ในการเตรียมผู้เรียนให้รู้จักใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความพร้อมที่จะเผชิญปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการสนทนา แฟร์ช และแคสเปอร์ (Faerch; & Kasper. 1983: 56) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสอนกลวิธีการสื่อสารว่า หากผู้เรียนทราบวิธีการใช้กลวิธีการสื่อสารอย่างเหมาะสม ผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยงระหว่างการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในสถานการณ์ที่ได้รับการสอนและไม่ได้รับการสอน นอกจากนี้ดอนเย่และเธอร์เรลล์ (Dörnyei; & Thurrell. 1994: 42) กล่าวถึงข้อดีของการที่ผู้เรียนสามารถใช้กลวิธีการสื่อสารว่า จะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยเมื่อประสบปัญหาขณะสื่อสาร เพราะผู้เรียนจะทราบว่าปัญหาการสื่อสารเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นได้เสมอขณะสนทนา ดังนั้นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับปัญหาด้วยการสอนทักษะด้านกลวิธีการสื่อสารจะช่วยให้ผู้เรียนทราบว่า จะรับมือปัญหานั้นได้อย่างไร ส่งผลให้การสนทนาของผู้เรียนดำเนินไปอย่างราบรื่น วิลเลียมส์ (Willems. 1987: 351-364) เสนอแนะให้นักกลวิธีการสื่อสารมาใช้เป็นกิจกรรมในการเรียนการสอนเช่น กลวิธีการถอดความ และการใช้คำใกล้เคียง เขายังเน้นว่าครูควรทำให้ผู้เรียนตระหนักและมีความสามารถในการใช้กลวิธีการสื่อสาร ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นขณะฝึกนั้นไม่ใช่สิ่งสำคัญ ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาได้อย่างสมบูรณ์แบบ เพราะแม้แต่เจ้าของภาษาก็ยังไม่สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องสมบูรณ์ได้ตลอดเวลา

ความสนใจเรื่องประสิทธิภาพของการนำกลวิธีการสื่อสารไปใช้ในการสอนมีการดำเนินการมากมาย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยจำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศที่แสดงผลว่า ผู้เรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่ได้รับการสอนกลวิธีการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพในการสื่อสารเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ดอนเย่ (Dörnyei. 1995: 55-85) ทำการทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพของการสอนกลวิธีการสื่อสารให้นักเรียนมัธยมในฮังการี ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านการใช้ภาษาที่ดีขึ้น รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการฝึกใช้กลวิธีการสื่อสาร สแกทเทอร์กู๊ด (Scattergood. 2003: Online) ศึกษาผลของการสอนกลวิธีการสื่อสารให้กับนักเรียนชาวญี่ปุ่นที่เรียนภาษาอังกฤษ ผลปรากฏว่านักเรียนชาวญี่ปุ่นรู้สึกสนุกสนานและพึงพอใจที่สามารถทำให้คู่สนทนาเข้าใจสิ่งที่ตนเองต้องการสื่อสารได้ และจำนวนของการสลับภาษาไปใช้ภาษาญี่ปุ่น

(Code switch) ก็ลดลง นอกจากนี้ความเจียบที่เกิเกิดขึ้นในขณะที่สนทนาอันเนื่องจากไม่ทราบว่าจะใช้ภาษาอย่างไร ก็ลดลงเช่นกัน ส่งผลให้บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยดี ประสิทธิภาพการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างน่าพอใจ โอฮาชิ (Ohashi. 1995: 61- 74) ทำการทดลองการสอนกลวิธีการสื่อสารให้นักศึกษาต่างชาติในมหาวิทยาลัย Stirling ประเทศอังกฤษที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมงเป็นเวลาหนึ่งปี โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาวิธีการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น มีปฏิสัมพันธ์และกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถจัดความกังวลว่าจะทำผิด และพยายามที่จะใช้ภาษาญี่ปุ่นในการสื่อสารเพิ่มขึ้นทั้งกับผู้สอนและเพื่อนๆทั้งในและนอกห้องเรียน ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ติวพร คงสม (Tiwaporn Kongsom. 2009: Abstract) ที่ทำการทดลองสอนกลวิธีการสื่อสารให้กับนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และพบว่าผู้เรียนเห็นว่าการสอนกลวิธีการสื่อสารเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์และได้นำกลวิธีเหล่านี้ไปใช้ในการสื่อสารเพิ่มขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผลของการสอนกลวิธีในการสื่อสารในประเทศไทยมีการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ต่างพบว่าการสอนกลวิธีในการสื่อสารช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น เช่น งานวิจัยของจิตติรัตน์ สมศิริ (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อพัฒนาทักษะการพูดคล่องแคล่วของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่าการใช้กลวิธีสื่อสารทั้ง 4 กลวิธี คือ กลวิธีขอความช่วยเหลือ กลวิธีการใช้ท่าทาง กลวิธีการใช้ภาษาแม่ปนภาษาที่สองและกลวิธีการหยุดชั่วขณะประกอบการพูด ทั้งสี่วิธีนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถพูดสื่อสารได้คล่องแคล่วขึ้น สมบัติ ลีวิจิตรกุล (2539: บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการสอนกลวิธีในการสื่อสารที่มีต่อความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธนบุรีวรเทพวิทยารักษ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่านักเรียนที่ได้รับการสอนกลวิธีในการสื่อสารมีความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติและมีการใช้กลวิธีในการสื่อสารหลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง พรสวรรค์ สายสุดใจ (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้กิจกรรมที่เน้นกลวิธีทางการสื่อสารเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการพูดและเจตคติของผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเม็งรายมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าความสามารถในการพูดของผู้เรียนเพิ่มขึ้นและผู้เรียนมีเจตคติต่อกิจกรรมที่เน้นกลวิธีทางการสื่อสารในระดับมาก พัชริดา วงศ์ใจหาญ (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้กลวิธีในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟัง - พูดภาษาอังกฤษและกลวิธีในการสื่อสารของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่านักศึกษาที่ได้เรียนโดยการใช้กลวิธีทางการสื่อสารมีความสามารถในการฟัง - พูดภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น และนักศึกษาที่ได้เรียนโดยการใช้กลวิธีทางการสื่อสารมีการใช้กลวิธีในการสื่อสารมากขึ้น

ผลการศึกษาวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าครูสามารถช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้โดยการสอนกลวิธีการสื่อสารให้แก่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศ

เทคนิคการสอนกลวิธีการสื่อสาร

แนวคิดที่จะนำกลวิธีการสื่อสารมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นมีมานานแล้ว ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการสอนภาษาให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้เรียนต้องมีความสามารถทางภาษาหลายด้าน ดังนั้นการเตรียมให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาในทุกสถานการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น การให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้กลวิธีการสื่อสารจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ดอนเย่ (Dörnyei, 1995: 55-85) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสอนกลวิธีการสื่อสาร ไว้ดังนี้

1. ผู้สอนควรทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงประโยชน์ของการใช้กลวิธีการสื่อสารโดยการสร้างสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง
2. ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกล้าที่จะทดลองใช้กลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ การได้ทดลองฝึกใช้จะช่วยลดความกังวลเมื่อผู้เรียนประสบปัญหาในสถานการณ์จริง
3. ผู้สอนควรสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนเห็นตัวอย่างการใช้กลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ โดยใช้สื่อที่หลากหลายและให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของกลวิธีนั้นๆ
4. ผู้สอนควรสอนโดยนำเสนอการใช้กลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ โดยใช้สื่อประกอบการสอนที่ช่วยให้ได้ใช้ภาษาเป้าหมายจริง
5. ผู้สอนควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการใช้กลวิธีการสื่อสารที่สามารถก่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ ในวัฒนธรรมที่ต่างกัน
6. ผู้สอนควรให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกการใช้กลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ โดยสามารถสอดแทรกในขณะสอนภาษาเพื่อสื่อสารในทุกทักษะ

จะเห็นได้ว่าคำแนะนำของดอนเย่หากครูนำมาใช้ในการสอนจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมผู้เรียน และ ขั้นตอนฝึกปฏิบัติ ทั้งสองขั้นตอนนี้คล้ายกับที่แมนชอน (Manchón, 2000: 13-27) เสนอแนะขั้นตอนในการสอนกลวิธีการสื่อสารในภาษาที่สองไว้ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการสอน (The instruction phase)

ขั้นนี้จะเป็นการให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ผู้เรียนให้ทราบถึงบทบาทและประสิทธิภาพของกลวิธีการสื่อสารในการแก้ปัญหาการสื่อสารแก่ผู้เรียนในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความตระหนักนี้สามารถทำได้โดยการอธิบาย หรือการสาธิตให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่าง หรืออาจให้ผู้เรียนฝึกการวิเคราะห์ปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และประสิทธิภาพของการแก้ปัญหา โดยวิเคราะห์จากตัวอย่างใน วิดีทัศน์ หรือการแสดงบทบาทสมมุติของเพื่อนชั้นเรียน ในขั้นนี้ แมนซอนคิดว่าคล้ายกับขั้น Metacognitive¹ training ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์การสื่อสาร

2. ขั้นการฝึก (The practice phase)

ในการฝึกปฏิบัติครูควรกำหนดวัตถุประสงค์การสื่อสารที่ชัดเจน สร้างกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสใช้ภาษาเป้าหมายในการแก้ปัญหาเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

โรสต์² (Rost. 1997: Online) เสนอแนะวิธีการใช้กลวิธีการสื่อสารในการสอนวิชาสนทนาโดยประยุกต์เทคนิคการสอนจากแนวคิดของเบียลีสตอก, โรสต์และโรสส์ และ เบรมเมอร์, บรอดเดอร์, โรเบิร์ตส์, ลีโมนท์และแวลเซอร์ (โรสต์. 1997 อ้างอิงจาก Bialystok. 1990.; Rost; & Ross. 1991.; Bremer, Broeder, Roberts, Simonot; & Vasseur. 1995.) โดยแบ่งกลวิธีในการสื่อสารตามวัตถุประสงค์การสอนเพื่อให้เหมาะกับการพัฒนาความสามารถสนทนาของผู้เรียน ดังนี้

1. Message strategies - เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจข้อความของการสนทนา

ผู้สอนควรให้ผู้เรียนถามคำศัพท์และข้อมูลที่ตนเองไม่เข้าใจ ถ้ามถึงวัตถุประสงค์ของการสนทนาหรือนำข้อความของคู่สนทนาใหม่อีกครั้ง (Rephrase)

2. Response strategies - เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงการโต้ตอบได้อย่างเหมาะสม

ผู้สอนควรให้ผู้เรียนมีโอกาสโต้ตอบกับคู่สนทนา เช่น การแสดงความลังเล การไม่เข้าใจ ความคิดเห็น หรือแม้แต่แสดงอารมณ์ให้คู่สนทนาทราบถึงการคล้อยตามหรือการขัดแย้ง เมื่อจำเป็นและอย่างเหมาะสม

¹วิธีเรียนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและการจัดกระทำข้อมูลในขณะที่เรียนประกอบด้วย การวางแผน การตรวจสอบและการประเมินการเรียน

² บทความสรุปการบรรยายในงาน JALT Fukuoka Book Fair ที่ Fukuoka International School, เมือง Fukuoka ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 26 มกราคม 1997

3. Initiative strategies - เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรักษาการสนทนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้สอนควรให้ผู้เรียนทราบถึงวิธีการดำรงการสนทนา การรักษาคำพูด (Turn) การขัดจังหวะ การเปลี่ยนหัวข้อการสนทนา การพูดซ้ำ การให้ข้อมูลใหม่ และการย้ำความเข้าใจของคู่สนทนา อย่างเหมาะสมและเมื่อจำเป็น

กลวิธีการสื่อสารทั้งสามประการข้างต้น โรสต์ได้นำมาใช้เป็นเทคนิคการสอน ประกอบด้วย การนำเสนอ การสาธิต และการฝึก โดยนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

1. การนำเสนอปัญหาในบริบทสนทนา (Contextualize) ในการทำกิจกรรมสนทนา ผู้สอนควรแสดงตัวอย่างของการสนทนาที่มีปัญหาการสื่อสารให้ผู้เรียนได้เห็น
2. การสังเกต (Observe) ผู้สอนให้ผู้เรียนสังเกต พิจารณาและระบุปัญหาที่พบจากตัวอย่างทั้งด้าน Message, Responding, และ Initiating
3. การสาธิต (Demonstrate) ผู้สอนให้ผู้เรียนบอกประเภทของกลวิธีการสื่อสารที่คู่สนทนาใช้
4. การฝึก (Retry) ผู้สอนให้ผู้เรียนทดลองฝึกสนทนาโดยเลือกใช้กลวิธีด้าน Message, Responding, และ Initiating

จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการสอนของโรสต์ก็เป็นวิธีการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารโดยทั่วไปที่ครูส่วนใหญ่ทราบกันแล้วว่าจะประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นนำเสนอเนื้อหา (Presentation) 2. ขั้นการฝึกฝน (Practice) และ 3. ขั้นการใช้ภาษา (Production) ในขั้นตอนของการฝึกนี้ แฟร์ช และ แคสเปอร์ (Faerch & Kasper, 1986) เสนอแนะว่าผู้สอนควรแจ้งให้ผู้เรียนทราบหรือให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมที่ชัดเจน และตัวผู้เรียนเองจะต้องใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

กิจกรรมสำหรับฝึกการใช้กลวิธีการสื่อสาร

วิลเลียมส์ (Williams, 2006: ออนไลน์) เล่าถึงประสบการณ์การสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทยว่า นักเรียนมักจะเปิดหาคำแปลของศัพท์ที่ไม่ทราบจากพจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์อยู่ตลอดเวลา และเมื่อถูกห้าม นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับครูน้อยลง หรือสนทนาเฉพาะเรื่องที่ตนเองทราบโดยใช้ศัพท์ง่าย ๆ เท่านั้น เขาจึงทดลอง

นำกลวิธีการสื่อสารมาใช้ในการฝึกคำศัพท์ โดยมีขั้นตอนการฝึกคล้ายกับที่ตอนเย่เสนอแนะไว้ข้างต้น คือ ครูเริ่มจากการสร้างความตระหนักให้นักเรียนได้รู้จักและเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้กลวิธีการสื่อสารในการสนทนา จากนั้นจึงค่อยสอนกลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ พร้อมกับสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกใช้กลวิธีต่างๆด้วยการบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนภาษา แล้วจึงให้นักเรียนประเมินและสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการใช้กลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆที่ได้ฝึกไป

วิลเลียมส์เสนอแนะว่าในการฝึกว่าควรจะเริ่มจากการที่ครูสร้างสถานการณ์ พร้อมทั้งนำเสนอสำนวนที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆได้ ดังต่อไปนี้

1. ให้ผู้เรียนคิดถึงวิธีการที่จะใช้สื่อสารกับคู่สนทนาเมื่อนักเรียนไม่ทราบคำศัพท์
What's the word? / What do you say...?
2. ให้ผู้เรียนนึกถึงสำนวนที่สามารถใช้เพื่อขอเวลาในการคิด
Just a moment, please. / Give me a moment.
3. เมื่อมีเวลาคิดแล้วครูควรเริ่มสอนและฝึกกลวิธีการสื่อสารแบบต่างๆ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนตรวจสอบโดย การถามเพื่อนว่าเข้าใจในสิ่งที่ตนเองสื่อผ่านกลวิธีที่ใช้ไปหรือไม่
Do you understand? / Do you know what I mean?
4. ให้ผู้เรียนคิดว่าจะพูดอย่างไร ในกรณีที่ผู้เรียนหาคำมาอธิบายไม่ได้
I'm sorry, I can't think of the word. / Never mind.

วิลเลียมส์กล่าวเสริมอีกว่าการสอนกลวิธีการสื่อสารจะช่วยให้ นักเรียนพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสาร และช่วยให้นักเรียนไม่ยึดติดกับการใช้พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์มากเกินไป เขายังได้เสนอแนะอีกว่าการนำกลวิธีการสื่อสารมาบูรณาการกับกิจกรรมเพื่อพัฒนาคำศัพท์ไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น หากแต่จะเป็นโอกาสที่จะช่วยขยายวงศัพท์ไปพร้อมๆกัน

การสอนกลวิธีการสื่อสารด้วยเทคนิค Bottom - Up Approach

มาเลกี (Maleki¹. 2010: 640 - 646) ได้นำเสนอวิธีการสอนกลวิธีการสื่อสารด้วยเทคนิค Bottom-Up Approach เทคนิคนี้เป็นเทคนิคใหม่ที่อาศัยพื้นฐานจากทฤษฎีด้านแรงจูงใจในการเรียนภาษาที่สอง มาเลกีอ้างถึงคำกล่าวของตอนเย่ที่กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการสอนของครูขึ้นอยู่กับทักษะในการจูงใจผู้เรียน และการที่ผู้เรียนกลัวการสนทนาต่อหน้าผู้อื่นจะทำให้แรงจูงใจในการเรียนลดลง มาเลกีได้ทำการทดลองสอนกลวิธีการ

¹ Ataollah Maleki อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ, คณะแพทยศาสตร์, มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ Zanjan, ประเทศอิหร่าน
International Review of Applied Linguistics Vol.10, 209-241

สื่อสารในรายวิชาการเขียนโดยใช้เทคนิค Bottom-Up Approach ผลปรากฏว่าผู้เรียนสามารถเอาชนะความกลัว ความวิตกกังวล ซึ่งเป็นการขจัดปัจจัยที่ลดทอนแรงจูงใจ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการ สอนจะเริ่มจากครูกำหนดวัตถุประสงค์ของทำกิจกรรมซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นกิจกรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ครูจะต้องนำเสนอศัพท์ที่จำเป็นต่อการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ผู้เรียนจะเขียนคำตอบของคำถามหรือกิจกรรมที่ ครูกำหนดให้ทำลงบนกระดาษ จากนั้นครูจะให้เวลาผู้เรียนช่วยกันคิดและแลกเปลี่ยนความเห็นกับเพื่อน เมื่อ เสร็จแล้วครูจะให้ผู้เรียนอ่านงานของเพื่อนให้ทั้งชั้นฟังโดยมีครูคอยช่วยเหลือปรับแก้ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ผู้ที่ เป็นเจ้าของงานจะต้องบันทึกคำแนะนำในการแก้ไขข้อผิดพลาด หลังจากนั้นจึงปรับแก้ตามคำแนะนำที่ได้รับก่อน ที่จะส่ง มาเล็กก็ได้แสดงตัวอย่างขั้นตอนวิธีการทำกิจกรรมการสอนกลวิธีการสื่อสารทั้งแบบกลวิธีการเรียง กลวิธี การถอดความ กลวิธีการสื่อสารด้วยท่าทาง กลวิธีการขอความช่วยเหลือ และกลวิธีการถ่ายโอนภาษา ในที่นี้จะ ขอนำเสนอตัวอย่างเฉพาะกลวิธีการถอดความเท่านั้น

การสอนกลวิธีการถอดความ (Strategies of paraphrasing) แบบใช้กลวิธีการใช้คำใกล้เคียง (Approximation strategy) มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆละ 4 - 5 คน
2. ให้นักเรียนเตรียมกระดาษ ดินสอ หรือปากกาให้พร้อม
3. ครูเขียนศัพท์ที่มีอรรถลักษณะ(Semantic feature)เดียวกับศัพท์ที่จะสอนบนกระดาน
4. ครูให้ตัวอย่างการใช้คำศัพท์ที่ใกล้เคียง
5. ให้นักเรียนแต่ละคนพิจารณาตัวอย่างและหาคำใกล้เคียงที่ใช้
6. ให้นักเรียนในกลุ่มเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ และช่วยกันอภิปรายข้อมูลที่ต่างกันและหาข้อสรุปเพื่อนำเสนอ
7. ให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มอ่านข้อมูลสรุปของกลุ่มให้เพื่อนในชั้นฟัง
8. ให้นักเรียนทั้งหมดช่วยกันอภิปรายและหาคำตอบว่าคำใกล้เคียงคืออะไร แล้วเขียนคำตอบบนกระดาน
9. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแต่งประโยค 2 ประโยค ประโยคแรกใช้ศัพท์ที่ให้เป็นตัวอย่าง ประโยคที่สองให้ใช้คำใกล้เคียง
10. ให้ผู้แทนกลุ่มอ่านประโยคเพื่อให้ครูตรวจแก้

แมนซอนกล่าวว่าวิธีการสอนที่เสนอนี้นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถหาคำใกล้เคียงมาแทนที่คำศัพท์ที่ตนเองไม่ทราบหรือนึกไม่ออก ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงการสนทนาโดยไม่หยุดกลางคัน การใช้เทคนิค Bottom-Up Approach จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นอิสระที่จะมีเวลาคิดหาคำตอบและต่อรองกับสมาชิกในกลุ่มและยังช่วยจัดความกลัว ความวิตกกังวลซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการเรียนภาษา

ส่วนตัวอย่างการสอนกลวิธีที่เหลือสามารถศึกษารายละเอียดได้จากบทความของแมนซอนจากเว็บไซต์ <<http://ojs.academypublisher.com/index.php/jltr/article/view/0105640646/2169>>

โดยทั่วไปแล้วในการฝึกกลวิธีสื่อสารครูสามารถนำกิจกรรมที่สร้างขึ้นมาสำหรับฝึกทักษะการสนทนา การฝึกทักษะการเขียน หรือแม้แต่กิจกรรมที่ในการฝึกทักษะการแปลมาใช้ในการสอนได้โดยครูจะต้องเป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้เหมาะกับวัตถุประสงค์ของการสอนในแต่ละครั้ง ตัวอย่างกิจกรรมที่ได้รับความนิยมใช้ในการสอน กลวิธีสื่อสาร ได้แก่ การบรรยายภาพ/เหตุการณ์/ประเพณี/วัฒนธรรม การอธิบายความหมายของคำ การเล่าเรื่องประสบการณ์ หรือเล่าเรื่องจากภาพ การรายงานข่าว การสัมภาษณ์ การแสดงบทบาทสมมุติ การใช้สถานการณ์จำลอง สิ่งที่ผู้สอนควรคำนึงมากที่สุด คือ ผู้เรียนต้องมีโอกาสที่จะสื่อสารด้วยภาษาเป้าหมาย การเลือกประเภทกิจกรรมต้องเหมาะสมกับระดับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

บทสรุป

เราจะเห็นได้ว่ากลวิธีสื่อสารเป็นเทคนิคที่น่าสนใจที่ครูสอนภาษาต่างประเทศทั้งหลายสามารถนำไปใช้ในการสอนภาษาเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารการสอนกลวิธีสื่อสารเปรียบเสมือนการให้เครื่องมือที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้สื่อสารในสถานการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยไม่ต้องกังวลกับความไม่สมบูรณ์ของภาษา และสามารถแก้ปัญหาที่เผชิญขณะสื่อสารได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของผู้เรียน และด้วยความสำคัญนี้เองสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดว่าครูสอนภาษาต่างประเทศต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารโดยเลือกใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ต่างๆ เช่น กลยุทธ์การสื่อสาร ที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน

บรรณานุกรม

- ขวัญหทัย เชิดชู. (2545). การศึกษากลวิธีการสื่อสารในการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โปรแกรมภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2553, จาก http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis__th.asp?id=0000000729
- จิตรีรัตน์ สมศิริ. (2550). การใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อพัฒนาทักษะการพูดคล่องแคล่วของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2553, จาก http://khoon.msu.ac.th/full_122/thitirat1200.pdf
- พัชรिता วงศ์ใจหาญ. (2546). การใช้กลวิธีในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษ และกลวิธีในการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2553, จาก <http://lib.dtc.ac.th/thesis/0150/title.pdf>
- พรสวรรค์ สายสุดใจ. (2542). การใช้กิจกรรมที่เน้นกลวิธีการสื่อสารเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการพูด และเจตคติของผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2553, จาก http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/fulltext.php?id=2097
- สมบัติ ลีวิคิงคาสกุล. (2539). ผลของการสอนกลวิธีในการสื่อสารที่มีต่อความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การสอน ภาษาอังกฤษ). กรุงเทพฯ: บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2553, จาก <http://www1.stkc.go.th/library.php?app=libraryDatabaseDetail.php&id=15103&pubid=7>
- Bialystok, E. (1983). Some Factors in the Selection and Implementation of Communication Strategies. In **Strategies in Interlanguage Communication**. Edited by C. Faerch & G. Kasper. pp. 100-118. Harlow: Longman.
- Brown, D. (1987). **Principles of Language Learning and Teaching**. New Jersey: Prentice Hall.

- Canale, M. (1983). From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. In **Language and Communication**. Edited by J. C. Richards & R. W. Schmidt. pp. 2-27. London: Longman.
- Corder, S.P. (1986). **Error Analysis and Interlanguage**(4ed). Hong Kong: Oxford University Press.
- _____. (1992). A Role for the Mother Tongue. In **Language Transfer in Language Learning**. Edited by S.M. Gass; & L. Selinker. pp 18- 31. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Dörnyei, Z., & Thurrell, S. (1994). Teaching Conversational Skills Intensively: Course Content and Rationale. **ELT Journal**. 48(1): 40-49.
- Dörnyei, Zoltán. (1995). On the Teachability of Communication Strategies. **TESOL QUARTERLY**. 29: 55-85. Retrieved December 20, 2009, from http://biblioteca.uqroo.mx/hemeroteca/tesol__quartely/1967__2002__fulltext/Vol__29__1.pdf#page=56
- Ellis, R. (1984). Communication Strategies and the Evaluation of Communicative Performance. **ELT Journal**. 38: 39- 44.
- Færch, C., & Kasper, G. (1983). Plans and Strategies in Foreign Language Communication. In **Strategies in Interlanguage Communication**. Edited by C. Faerch & G. Kasper. pp. 20-44. London: Longman.
- Kasper, G.; Kellerman, E. (1997). Introduction: Approaches to Communication Strategies. In **Communication Strategies: Psycholinguistic and Sociolinguistic Perspectives**. Edited by G. Kasper and E. Kellerman. pp. 1-13. London: Longman.
- Littlemore, J. (2001). An Empirical Study of the Relationship Between Cognitive Style and the Use of Communication Strategy. **Applied Linguistics**. 22(2): 241-265.
- Maleki, A. (2010, September). Techniques to Teach Communication Strategies. **Journal of Language Teaching and Research**. 1(5): 640-646. Retrieved October 18, 2010, from <http://ojs.academpublisher.com/index.php/jltr/article/view/0105640646/2169>

- Manchón, R. (2000). Fostering the Autonomous Use of Communication Strategies in the Foreign Language Classroom. **Links & Letters** 7(2000): 13-27. Retrieved May 21, 2009, from <http://www.raco.cat/index.php/linksletters/article/viewFile/22707/22545>
- Ohashi, J. (1995) Communication Strategies: are they Worth Teaching? **Japanese-Language Education around the Globe**. 5: 61-74. Retrieved October1, 2010, from <http://www.jpfi.go.jp/j/japanese/survey/globe/05/04.pdf>
- Poullisse, N. (1990). **The Use of Compensatory Strategies by Dutch Learners of English**. Dordrecht: Foris.
- Rost, M. (1997, December). Helping Learners Develop Communication Strategies. **The Language Teacher Online**. 20(12). Retrieved May 20, 2009, from <http://jalt-publications.org/tlt/files/96/dec/comstrat.html>
- Scattergood, E. (2003, June). Encouraging the Use of Strategies to Improve Communication in the EFL Classroom. **The Language Teacher Online**. 27(6). Retrieved May 22, 2009, from <http://www.jalt-publications.org/tlt/articles/2003/06/scattergood>
- Selinker, L. (1972). Interlanguage. **International Review of Applied Linguistics**. Vol.10(3): 209-241.
- Stern, H. (1983). **Fundamental Concepts of Language Teaching**. Oxford: Oxford University Press.
- Tarone, E. (1980). Communication Strategies, Foreigner Talk, and Repair in Interlanguage. **Language Learning**. 30(2): 417-431.
- _____. (1981). Some Thoughts on the Notion of Communication Strategy. **TESOL Quarterly**. 15: 285-295.
- _____. (1983). Some Thoughts on the Notion of Communication Strategy. **In Strategies in Interlanguage Communication**. pp. 61-74. London: Longman.

- Tarone, E., & Yule, G. (1989). **Focus on the Language Learner**. Oxford: Oxford University Press.
- Tiwaporn Kongsom. (2009). **The Effects of Teaching Communication Strategies on Thai Learners of English**. University of Southampton, School of Education, Doctoral Thesis. Retrieved October 1, 2010, from <http://eprints.soton.ac.uk/69653/>
- Van Lier, L. (1988). **The Classroom and the Language Learner**. London: Longman.
- Willems, G. (1987). Communication Strategies and their Significance in Foreign Language Teaching. **System**. 15(3): 351-364.
- Williams, J. (2006, February). Combining Communication Strategies and Vocabulary Development. **The Internet TESL Journal**. XII(2). Retrieved December 20, 2009, from <http://iteslj.org/Techniques/Williams-CommunicationStrategies.html>
-